

djeluje, a žalosno je što ne može kod svojih zemljaka da nadje sljedbenika, koji bi krenuli njegovim putem, pa da se jednom i naša dekorativna umjetnost uputi jakim, svježim narodnim stilom, koji bi nas najbolje karakterizirao kao poseban narod i kao naciju velikih umjetničkih pretenzija.

Toj velikoj ideji preporodjaja narodne umjet-

nosti služi etnografski Muzej u Spljetu kao i čipkarski, vezilački i tkalački tečajevi pri c. k. obrtnoj školi u Splitu.

Spljet je u prošlosti znao cijeniti veliko narodno djelo, pa smo uvjereni, da će i u buduće biti središtem pokreta oko dizanja i spasavanja narodnog obrta i pučke umjetnosti.

IZ ZBIRKE P. PL. BOGDAN DUBROVNIK:

PUČKI OBIČAJI.

Zaruke, dar, ugovor, ženidba i babine na Obodu.¹

Kad se mladić naumi vjeriti, najprije se razumije sa djevojčicom, pa svoju namjeru saopći stariješini u svome domu i upita za to dozvolu. Ako mu pristanu, odredi se odmah dan, kad će u djevojčin dom. U određeni dan, pred večer, ide u djevojčin dom da upita domaćina, da li mu je po čudi i da li će mu dati djevojku. Ako domaćin pristane, sutradan ide isprošena djevojka u vjerenikov dom, da posjeti starješinu i da se osvjedoči, da li su dragovoljno pristali na ove zaruke.

Vjerenik² zatim odmah kúpuje dar vjerenici; dar se sastoji: 5 do 7 zlatnih prstena, zlatna iglica na prsi, jedne haljine i jedne crevlje³. Punci kupuje takodjer crevlje, a svim ženama u kući po ubručić⁴. Sve se ovo složi u koficu⁵, pa najmladja djevojčica iz kuće nosi vjerenici.⁶ S ovom djevojčicom ide vjerenik i njegov domaćin.

U djevojčinu domu spravi se dobra večera. Nakon večere upitat će kućni domaćin ili otac djevojčine: „A što vas imamo, što ste nam došli?“ — Onda vjerenik prihvati koficu, a starješina će vjerenikove kuće vadeći darove: „Ovo smo došli prositi i darovati djevojku; te kako smo pošteno došli, da je — ako Bog da — i pošteno odvedemo!“ Na ovo mu kućni domaćin: „Eto, srećno vam bilo!“

Onda slijedi ugovaranje; kad će biti vjenčanje koliko će se dati prćije itd. Sutra dan čuje se po selu i okolici, da se je za sigurno djevojka vjerala, jer da je sinoć bio ugovor.

Koliko je kuća moguća onoliko i odredjiva prćije; a zna se skrinja⁷ robe t. j. najmanje dvanaest promjena a i zlatnoga nakita: orečine⁸ i koralje okolo vrata a u novcu od 100 do 300 fiorina. Ako bi se našao koji da bi tražio više, tad bi mu odgovorio starješina: „Ne ćemo stavljati novi zakon na staru zemlju.“

Sutradan ide djevojka u vjerenikov dom i nosi svakomu dar. Ako su muške glave fumandžije⁹ nosi im kesu za duhan, ako nijesu nosi im po košulju; svakoj ženskoj nosi po ubručić. Vjerenikova kesalja da bude fino navezana i da se istakne medju drugim, ako ne kesalja onda najfinija košulja.

Na Svisvete 1. novembra — vjerenica sláže u koficu: mjendela¹⁰, oraha, smokava, jabuka i jednu botilju¹¹ dobre rakije pa nosi na glavi u vjerenikov dom. Kad tamo prisprije pozdravi i reče: „Došla sam da Vam čestitam Svisvete i donijela sam Vam nešto malo za živé.“

Na Materice,¹² vjerenik kupi kvartijer¹³ bravljega mesa, pa ide s tim u punice i predavajući joj reče: „Na zdravlje ti Materice!“ punica spravi dobru večeru i pozove vjerenika i kućnu njegovu čeljad.

Na Očiče¹⁴ isto tako vjerenik nosi kvartier mesa pa govori puncu: Došo sam te otkupiti, čestito ti i na zdravlje ti Očiči!“ Slijedi isto večera kako i na materice.

¹ Obod, selo kraj Cavtata u dubrovačkom kotaru. Ovi seljani, na žalost, davno su ostavili narodno odijelo, što je svakako bilo onako kako u Velikoj Župi kraj Dubrovnika.

² Vjerenik u Dubrovniku i okolici kaže se mjesto zaručnik, pa vjerenica mjesto zaručnica i vjera mjesto zaruke.

³ Crevlje, postole.

⁴ Ubručić — rubac.

⁵ Koficu — košaricu.

⁶ Djevojčica nosi koficu u kojoj je dar, na glavi.

⁷ Skrinja — sanduk, kovčeg, talijanski scrigno.

⁸ Naušnice tal. orrecchini.

⁹ Pušači.

¹⁰ Bajama.

¹¹ Staklenica.

¹² Materice narod slavi predposljednju nedjelju pred Božić.

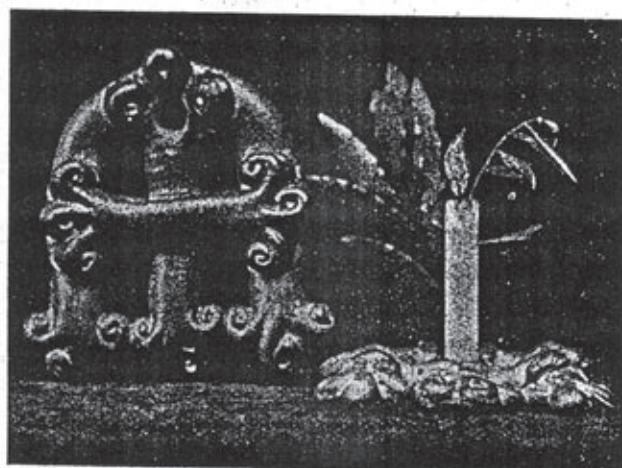
¹³ Kvartijer — četvrtina brava.

¹⁴ Očiče, narod slavi nedjelju pred Božić.

Na Božić djevojka ide s punim košem na glavi u vjerenikov dom. U košu je naslagano: mantale i voća kako i za Svisvete. Ona im čestita božićne blagdane pa ostane tu na objedu. Nakon objeda, darivaju joj na uzdarje luk,¹⁵ što ona u košu nosi doma. Na novo godišće vjerenica nosi u vjerenikov dom svakoj muškoj glavi po jedan cvijet garofo,¹⁶ i svakoga pozlati zlatnim liskom. U košić pak stavi pandišpanj¹⁷ a okolo pandišpanja voća: naranača, jabuka; pandišpanj i voće pozlati amo tamo. I ona čestita i nazivlje svijem u kući na zdravlje novu godinu. Na uzdarje primi u koš od 4 do 10 fiorina.

Na uskršenje ide vjerenica čestitati, pa nosi pandišpanj i najmanje 80 crljenih jaja a ona na uzdarje primi teharicu.¹⁸

Ovi obredi traju svake godine isto, sve dok traje vjera i ne smiju se propustiti. Ako bi se nešto propustilo to bi bio grubi znak, da će se vjera razmetnuti.

Kad se približi vrijeme vjenčanja, vjerenik nadje dva kuma, a obe dvije kćeri moraju naći po jednoga čovjeka iz šela, koga svaka za se imenuje: domaćinom od sopre ili soprin domaćina. Ovaj je dužan uzeti na se svu brigu i odgovornost pirnog dana.

Jutrom pirnog dana upute se kumovi, sa lumbardarijom ili lumbardjerijom,¹⁹ najprije po djuveglju,²⁰ pa s njime idu po nevjestu.

Kad prispiju pred vrata nevjestina doma, pozdrave najprije ispalivši puške pa će glasno: „Jeste li nam se nadali?“ Iz kuće odvrate: „Jesmo, prijatelji, se vazda nadamo!“ — S dvora opet ispale puške

¹⁵ Luk — božićni kruh u obliku luka. (Vidi sliku).

¹⁶ Garofo = cvijet od talijanske riječi garofano.

¹⁷ Pandišpanj = dubrovačka slatkarija iz brašna, jaja i sladora.

¹⁸ Teharica = uskršni kruh produljasta oblika, narezan, a po sredini jaje.

¹⁹ Paljenje iz pušaka

²⁰ Mladoženja.

pa uljegu unutra u kuću. Tu im se oimah donese kafa i rakija. Zatim idu s nevjestom put crkve; za njima idu pirnici.²¹ Iza crkvenog obreda vraćaju se opet u nevjestin dom, gdje ih dočeka dobar pirni objed. Preko pečenoga ispale puške i napijaju. Soprin domaćin sve nadzire, da bude sve u redu i da ne bi komu što falilo na trpezi²² pa da ne bi ponestalo hrane. Nakon dovršenoga objeda, predadu se soprin domaćinu zahare.²³ Ovaj uzme pjatin²⁴ s kojim prihvaća zahare i svakome daje dio, počinjući od nastarijega do najmladjega. Zatim uzme botilju najboljega vina pa počne lijevati pojedinome u čašu, na što mu onaj te pruža svoj žmuro da mu ulije: „U dobroj ruci! a soprin domaćin: „A u dobroj ruci!“ pa tako sve do zadnjega. Kad su sve čaše pune stanu napijati.

Nakon objeda nastane obred skrinje. Na skrinji prostru bijeli ubručić, pa se na nj bacaju novci ili

roba. Red ide najprije djeveglju. Ovaj baci dva talara²⁵ a imućniji i napoleon ili liru u zlatu. Onda dolazi red na kumove, koji bacaju 1 do 2 talara; za kumovima dolaze roditelji, domaća čeljad pa pirnici i pirnice. Svi ljudi bacaju u novcu a žene u robi.

Kad se svak na skrinji izmijeni, sakupe novce, svežu ih, pa s njima će u skrinju a ruho poslagaju po koficama i lijepo ga pospu cvijećem, pšenicom kozarom i zaharama. Onda podignu skrinju na vrat skrinjonoši, komu se čine tri put obrnuti na oposum.²⁶ Prvi put zaviču: „U ime Boga!“ Drugi put: „Za ljubav dugu!“ Treći put: „Dobra sreća!“ — Svaki put okolostojni odgovaraju: „Amen“

²¹ Pozvanici na pir.

²² Stol.

²³ Mali slatkiši (confetti).

²⁴ Tanjurić, od tal. piattino.

²⁵ Stari srebrni novac, od prilike kao petokrunača.

²⁶ Kako se sunce okreće.

da Bog da!“ Kad dovrši, nevjestine jaranice podignu koše na glavu, pa se upute za skrinjom u zetov dom.

Onda se prostre na pod lineno²⁷ i postave dvije t u n d j e l e²⁸; na ove klekne nevjesta i djuveglja da prime blagoslov i molitvu. Kumovi uzmu bufet²⁹ kruha, pa s njime tuku nevjestu i zeta po glavi. Starješina će: „Mladenci naši, što od Boga ištete?“ A mladenci će skupa: „Od vas jednu molitvu a od Boga blagoslov!“ A otac će: „Da vam dobri Bog blagoslovi kuda god hodili i rukom prihitali!“ Onda okolostojni glasno: „Amen da Bog da!“ Slijedi blagoslov materin a kumovi ih sve isto tuku kruhom po glavi. Pjeva se: „Dobra ženo dobri čovječe, dobro ti reče kad našim mladencem molitvu izreče!“ Okolostojni će opet: „Amen Bože u dobar čas!“ — Otac i mati nastave: „Da bi se Boga bojali a starijega poštovali!“ — Okolostojeci: „Amen da Bog da!“ Opet ih tuku kruhom po glavi pa isto pjevaju kako prije.

Treća je molitva: „Da bi vas se držalo svako dobro i napredak kako brštan drva i kamena, da bi se gledali medju družinom, kako Daniea medju zvjezdami; ne smetli s vas vaše svjetlilo kako ni maslina svoje zelenilo!“ Opet vesela družina zaviče: „Amen da Bog da!“ Kumovi opet pjevaju i tuku mladence kruhom po glavi.

Onda se mladenci dignu na noge pa poljube starješinu i svu svojtu te se upute a za njima kumovi i pirnici.

Hodeći kroz selo, kod vrata svake kuće dočeka ih zdravica³⁰. Oni te ih tu čekaju nudeći im vina i reku: „Dobro došli pošteni svatovi, da nijeste u daleku putu ožednjeli?“ — Svatovi na to odgovore: „Kudgod mi, tuder sreća prid nami!“ — Svaki se napije a prvi kum baci u botilju novac pa i cijeli fiorin.

Kad prispiju u zetov dom na kućnom p r a g u dočeka ih zetova majka, koja drži na pjatinu cukara i papra; paprom i cukarom z a k u s n e prije nevjestu pa zeta³¹, govoreći: „Neka budete grizli i slatka i grka, ali što vam bude grko neka vam bude slatko!“ U kući s o p r i n d o m a ć i n ³² primi nevjestu i povede je tri put okolo trpeze, pa poskokne s njom i reče: „Danu neka vidimo da nije nevjesta hroma!“

²⁷ Ponjava.

²⁸ Jastuke.

²⁹ Bufet je bijeli kruh, okrugla oblika, koji u pirni dan zamjenjiva običnu pogaču.

³⁰ Zdravica je botilja vina, a na vrhu stoji jabuka, u kojoj je zasadjena grančica masline. U starija vremena mjesto botilje bit će bila bokara, kako je u Konavlima i Župi.

³¹ Ako nema majke onda najstarija žena u kući.

³² I u zetovu domu bude soprin domaćin.

Onda se poredé svi okolo trpeze i posjedaju da večeraju; na sve pazi soprin domaćin isto kao u nevjestinu domu.

Nakon večere slijedi blagoslov i molitva zetovih roditelja s istim obredom kakono kod nevjestinih roditelja. Onda svedu³³ zeta i nevjestu.

Prije no ih svedu, obred je da se pospe postelja cvijećem i kozarom, pak pšenicom i maslinovim lišćem. Onda uzmu malo, muško dijete i povaljaju ga po postelji³⁴.

Sutra dan nevjesta najprva ustane pa uzme siglo³⁵ i ide po vodu.

U nevjestinu domu spravljaju mladoženjam najbolji ručak. Okite koficu sa grančicama masline, a ove iskite kozarom i šarovitim papirom i kordunima³⁶. Naokolo zadjenu šarene ubručice. U koficu stave: bocu najboljeg vina — začepljenu kitom cvijeća, — bufet kruha, pečenu kokoš, pandišpanj i s k a r t o c ³⁷ zahara. Ovu koficu nosi na glavi nevjestina sestra a prati je nevjestin brat ili tko drugi.

Zet dariva ovoj djevojčici najmanje dva fiorina, a nevjesta joj dariva ubručić a na uzdarije svojoj majci šalje drugi ubručić.

Ovaj prvi dan pozvani su kumovi na objed pa i nekoji pirnici. Kumovi darivaju nevjesti po prsten, a ona njima po košulju, bječve i ubručić. Nvjesta ovo nosi i prati kumove doma a sama se kući vraća. Ako su kumovi iz drugog sela, ne prati ih nevjesta nego druga žena.

Prvu nedjelju ide nevjesta sa svojim mužem u svojih roditelja na objed. Ovaj prvi posjet zove se p r v j e ć e i rečenica je: Pošla je nevjesta u prvjeće. Nakon objeda ide da se javi u one kuće, iz kojih su joj bili pirnici i tim dovršiva ovaj obred.

Njezina mati spravlja p r i v i t a ³⁸; za krštenje prvoga djeteta, komu je ona kuma. Kum vjenčani je vazda kum prvomu djetetu.

Kod krštenja prvoga djeteta, u kući se čini veliko piće i veselje, malo manje nego na vjenčani dan. Ovo se zovu b a b i n e. Prvim muškim djetetom valja počastiti zetova oca t. j. dat mu ime kako je njegovu ocu a prvim ženskim zetovu majku; s drugim muškićem i drugom ženskićom časte se nevjestini roditelji.

³³ Svesti zeta i nevjestu govore kad ih dovedu i uvedu u određenu za njih sobu.

³⁴ Povaljati dijete muško po postelji, želja je, da iz braka bude djece, osobito muške.

³⁵ Neka posuda.

³⁶ Vrpce.

³⁷ Papirni zavoj.

³⁸ Pelene, povoj, košuljice b a r e t i ć u i sve što služi za prvorodjenče.